

Audzēšanas programma Būru šķirnes kazām

1. Audzēšanas programmas raksturojums

Suga: *Capra hircus*

Šķirnes nosaukums: Būru kaza

Šķirnes apzīmējums: BK

Šķirnes izcelšanās: Dienvidāfrika, Latvijas teritorijā dzīvnieki ievesti 2005 – 2007. gadā no Vācijas.

Šķirnes grupa: gaļas

Radnieciskā šķirne: Kalahari Red (sarkanā) kaza

Programmas īstenošanas ģeogrāfiskā teritorija: Latvijas Republika

Programmas īstenošanas populācijas apjoms: Uz 01.08.2025. gadā programmā iekļauti 102 vaislas dzīvnieki, no kuriem 20 vaislas āži, tai skaitā vaislas materiāls, 82 vaislas kazas, tai skaitā 33 vaislas tīršķirnes kazas. Dzīvnieki atrodas 8 saimniecībās.

Minimālais dzīvnieku skaits audzēšanas programmas īstenošanai 20 tīršķirnes vaislas kazu mātēs, 4 neradnieciski vaislas āži, dzīvnieki atrodas vismaz 2 saimniecībās.

Audzēšanas programmas virsmērķis: Latvijā audzēto Būru kazu šķirnes uzlabošana un vaislas dzīvnieku skaita palielināšana.

Audzēšanas mērķis: Uzlabot Latvijas klimatam piemērotu Būru kazu šķirni, izmantojot vietējo vai citu valstu augstvērtīgu tīršķirnes vaislas materiālu.

Uzdevumi:

- Palielināt tīršķirnes dzīvnieku skaitu, izmantojot vaislai tīršķirnes un programmā iekļautās vaislas kazu mātēs.
- Izkopt kazu māšu produktivitāti, kas raksturīga BK šķirnes raksturojumam (1. tabula), sasniedzot auglību līdz 170%.
- Palielināt kazlēnu dzīvmasas pieaugumu diennaktī (g) no dzimšanas līdz 50 dienu vecumam - kaziņām 170 un āžiņiem 180 g/dn (grami diennaktī).
- Veidot no kazu artrīta-encefalīta slimības brīvus ganāmpulkus.
- Sākot ar 2026. gada 1. janvāri, veikt dzīvnieku svēršanu 4 mēnešu (120 dienu) vecumā, uzkrāt informāciju un svēršanas rezultātus iekļaut kazu un āžu snieguma pārbaudē.

Vaislas kazām un āžiem no 6 mēnešu vecuma veikt DNS analīzes un noteikt skrepi genotipu pēc kodoniem 146 un 222, lai izmantotu uzkrātos datus skrepi rezistentu kazu sugas dzīvnieku selekcijas programmas veidošanai, ar mērķi, iegūt nenozīmīgu skrepi riska vai kontrolētu skrepi riska statusa kazu sugas dzīvnieku novietnēm.

2. Būru kazu šķirnes raksturojums

Būru kazu izcelsmes vieta ir Dienvidāfrika. Vēsturiskos rakstos minēts, ka Ugandas rietumos šīs šķirnes kazas ievestas pirms 1200 gadiem. Mērķis bija iegūt izturīgus gaļas dzīvniekus ar augstu dzimstību, piemērotus vietējiem Āfrikas apstākļiem.

Šķirnei raksturīgs īss, balts apmatojums, tumši pigmentēta āda, galvas un plecu daļā sarkani brūns apmatojums. Dzīvnieki ir ātraudzīgi ar labām barības izmantošanas spējām. Dzīvniekiem raksturīga izteikta, labi muskuļota krūšu daļa. Būru šķirnes kazu mātei ir labas mātes īpašības, mierīgs raksturs, un ilgs produktīvais mūžs. Dzīvniekiem ir spēcīga aunveida galva, ar platām nokarenām ausīm un ragiem, kas izliekti uz aizmuguri.

Būru šķirnes dzīvnieku raksturojums redzams 1.tabulā.

Vaislas dzīvniekiem: Vēlama balta apmatojuma krāsa ar sarkanbrūnu nokrāsu galvas un kakla daļā, brūnas acu zīlītes. Dzīvniekam pieļaujams pilnībā sarkanbrūns apmatojums.

Nevēlamās fenotipiskās pazīmes:

- daudzkrāsains apmatojums 3 krāsas (balta, brūna, melna), īsas ausis, vīteniska ragu forma,
- iedzimti ģenētiskie defekti - zilas acu zīlītes.

1. tabula

Būru šķirnes vaislas dzīvnieku raksturojums

Snieguma rādītāji	Kaza	Āzis
Skausta augstums, cm	65 – 80	80 – 90
Pieauguša dzīvnieka dzīvmasa, kg	70 – 85	90 – 120
Gaļas produktivitāte	Dzīvmasas pieaugums 160 – 220 g diennaktī līdz 40 - 50 dienu vecumam, atsevišķi dzīvnieki var sasniegt lielāku dzīvmasas pieaugumu.	
Vaislas kazu mātes auglība	Nodrošinot optimālus audzēšanas apstākļus, kazas pirmā atnešanās ir 18 – 20 mēnešu vecumā. Auglība 1,8 – 2,0 kazlēni metienā. Vecākām kazu mātēm var dzimt arī trīņi.	
Izmantošana	Gaļas ieguve, piemērota dabas ainavu uzturēšanai	

3. Kazu identifikācijas sistēma

Dzīvnieku apzīmēšanu veic saskaņā ar spēkā esošiem MK noteikumiem *“Lauksaimniecības un akvakultūras dzīvnieku, to ganāmpulku un novietņu reģistrēšanas un lauksaimniecības dzīvnieku apzīmēšanas kārtība”*.

Reģistra izveidošanu un uzturēšanu nodrošina Lauku atbalsta dienests (LAD). Lai nodrošinātu vienotu uzskaites sistēmu, valstī ir izveidots dzīvnieku reģistrs un ganāmpulku reģistrs. Ganāmpulkam piešķir ganāmpulka reģistrācijas numuru. Kazām tiek piešķirts identitātes numurs – apzīmējums, kas ietver sevī valsts kodu (LV), ganāmpulka reģistrācijas numuru un dzīvnieka individuālo numuru. Jaundzimušam kazlēnam pēc piedzimšanas kaklā uzliek birku, kurā uzrakstīts dzimšanas datums, mātes identitātes numurs, un 7 dienu laikā kazu mātes atnešanās notikumu

paziņo LAD. Ne vēlāk kā 30 dienu laikā pēc dzimšanas, kazlēnu apzīmē ieliekot abās ausīs krotāliju ar identitātes numuru, un LAD iesniedz dzīvnieka apzīmēšanas aktu vai paziņo elektroniski.

Identifikācijas sistēmu nodrošina Lauku atbalsta dienests (LAD). Kazu apzīmēšanai izmanto divpusējas, elastīgas, vienreiz izmantojamas plastikāta krotālijas, drošas pret viltojumiem, uz kurām neizdzēšami uzdrukāts dzīvnieka identitātes numurs. Lauku atbalsta dienestā piešķirtais identitātes numurs sastāv no 14 zīmēm. Katru kazu apzīmē ar divām krotālijām, kas satur identisku informāciju. Ja kazu izved (eksportē) uz citu Eiropas Savienības dalībvalsti, dzīvnieku pirms izvešanas apzīmē ar elektronisku krotāliju, iestiprinot to vienā ausī.

4. Būru šķirnes kazu izcelsmes reģistrācija

Kazu šķirni un šķirnību (asinību) nosaka, pamatojoties uz dokumentiem par izcelšanos (ciltskartīte, Zootehniskais sertifikāts, Izcelsmes sertifikāts, ieraksti Ciltsgrāmatā), kā arī apskatot kazas ārējā izskata atbilstību šķirnes aprakstam (2. nodaļa).

Vaislas tīršķirnes kazu grupā ieskaita kazas, kurām piemīt dotās šķirnes raksturīgākās īpašības, un kuras pēc izcelšanās atbilst sekojošām prasībām - cēlušās no vienas un tās pašas šķirnes vecākiem, kuru piederību tīršķirnei apstiprina ciltsdokumenti.

Būru tīršķirnes kazu ieguvei, izmantotas arī Latvijā audzētās piena šķirnes kazas, veicot pakļaujošo krustošanu.

5. Ciltsdokumentācija un uzskaites dokumenti

Ciltsdokumentāciju kārtro atbilstoši spēkā esošiem MK noteikumiem „*Zootehniskā sertifikāta un izcelsmes apliecinājuma izsniegšanas kārtība*” un Biedrības izvirzītām atsevišķām prasībām BK audzēšanas programmā.

Noteikta šāda ciltsdokumentācija:

Kazu un vaislas āžu individuālās uzskaites kartīte (ciltskartīte) – Biedrība izsniedz pēc pieprasījuma.

Zootehniskais sertifikāts - ir dzīvnieka izcelšanās un ciltsvērtību raksturojošs dokuments, kuru izraksta, pamatojoties uz LAD kazu snieguma pārbaudes un izcelsmes reģistra datiem (ganāmpulka un novietnes uzskaites žurnāla informācijas), un dzīvnieka ciltskartītes datiem. Zootehnisko sertifikātu izsniedz tīršķirnes dzīvniekiem, kas atbilst uzņemšanai vai reģistrēti Ciltsgrāmatas pamatdaļā. Izsniedz pēc ganāmpulka īpašnieka pieprasījuma. Zootehniskā sertifikāta forma un saturs noteikts Eiropas Parlamenta un Padomes Regulā (ES) 2016/1012 V pielikums 2.Daļa no I. Nodaļas līdz IV. Nodaļai.

Biedrība pārbauda iesniegtās informācijas atbilstību un mēneša laikā pieņem lēmumu par Zootehniskā sertifikāta izsniegšanu. Ja Zootehnisko sertifikātu nevar izsniegt, Biedrība rakstiski norāda atteikuma iemeslus.

Izcelsmes apliecinājums - ir dzīvnieka izcelšanās un ciltsvērtību raksturojošs dokuments, kurā ir informācija par dzīvnieka priekštečiem. Izcelsmes apliecinājumu sagatavo dzīvniekiem, kas neatbilst Ciltsgrāmatas pamatdaļas prasībām. Izsniedz pēc ganāmpulka īpašnieka pieprasījuma. Biedrība mēneša laikā pārbauda informācijas atbilstību un izsniedz apliecinājumu. Ja izcelsmes apliecinājumu nevar izsniegt, Biedrība rakstiski norāda atteikuma iemeslus.

Novietnes žurnāls (elektroniska versija LAD, vai papīra formātā pie dzīvnieka turētāja) – informācijas apkopojums, kurā ir informācija par kazu lecināšanu/ mākslīgo apsēklošanu, kazu atnešanos, dzimušo pēcnācēju skaitu, dzimumu, dzimšanas dzīvmasu, vaisliniekiem - aplecināto kazu skaitu sezonā, dzimušo pēcnācēju skaits (izdalot pa dzimumiem).

Vaislinieku un vaislas materiāla sertifikātus izsniedz Audzēšanas programmas 7.nodaļas noteiktā kārtībā.

Produktivitātes uzskaites žurnāls - Audzēšanas programmas Būru šķirnes kazām (pielikums Nr. 1).

Kazu eksterjera vērtēšanas veidlapa - papīra vai elektroniska formāta. Audzēšanas programma Būru šķirnes kazām (pielikums Nr.2).

Ganāmpulka izkopšanas plāns – sagatavo pēc pieprasījuma.

Dzīvnieku apzīmēšana un pārvietošana uz/no citiem ganāmpulkiem vai novietnēm reģistrējama LAD elektroniskā ziņojuma sistēmā EZIS.

6. Būru šķirnes kazu snieguma pārbaude

Snieguma pārbaude tiek veikta saskaņā ar spēkā esošiem MK noteikumiem “*Gaļas kazu pārraudzības un snieguma pārbaudes kārtība*” un Būru šķirnes kazu audzēšanas programmu.

Snieguma pārbaudēs iegūtos pazīmju datus izmanto vaislas kazu novērtēšanā, labāko dzīvnieku izlasē un atlasē.

Snieguma pārbaudes ganāmpulkos veic:

- individuālās produktivitātes un izcelšanās uzskaiti visiem ganāmpulkā esošiem tīršķirnes un programmā iekļautiem dzīvniekiem,
- vaislai audzējamo kazu un āžu, kazu māšu vērtēšanu atbilstoši eksterjera lineārās vērtēšanas metodikai,
- produktivitātes rādītāju uzskaiti un reģistrēšanu ciltsdokumentos, reģistrācijas žurnālos elektroniskā vai papīra formātā,
- kazlēnu svēršanu pie dzimšanas un iegūtos datus reģistrē LAD un Biedrības sagatavotā produktivitātes uzskaites žurnālā (pielikums Nr.1),
- kazlēnu atkārtotu svēršanu veic no 40 līdz 60 dienu vecumam. Dzīvmasu koriģējot uz 50 dienu vecumu (kg). Trešo reizi kazlēnus sver no 110 līdz 130 dienu vecumam, koriģējot dzīvmasu (kg) uz 120 dienām (1. formula).

$$A_{dzivmasa} = \left(\frac{B - C}{D} \times V \right) + C \quad (1)$$

- Kazlēniem dzīvmasas **pieaugumu (g)** diennaktī, izmantojot koriģēto dzīvmasu, nosaka tiem dzīvniekiem, kuri **nav svērti** 50. vai 120. dienā, izmantojot 2. formulu.

$$A_{pieaugums} = \left(\frac{A_{dzivmasa} - C}{V} \right) \times 1000 \quad (2)$$

- Kazlēniem dzīvmasas **pieaugums (g)** diennaktī tiem dzīvniekiem, kuri **ir svērti** 50. vai 120.dienā nosaka, izmantojot 3. formulu.

$$A_{pieaugums} = \left(\frac{B-C}{V} \right) \times 1000 \quad (3)$$

$A_{dzivmasa}$ – korigētā dzīvmasa 50 vai 120 dienu vecumā (kg) (1. formula),

$A_{pieaugums}$ – dzīvmasas pieaugums (kg) (2. formula, 3.formula),

B – dzīvmasa (kg) svēršanas reizē,

C – dzīvmasa piedzimstot (kg),

D – dzīvnieka vecums svēršanas dienā (dienas),

V – korigēšanas vecums V=50 vai V=120 dienas.

Dzīvmasu piedzimstot, 50 dienu vecumā un 120 dienu vecumā nosaka ar precizitāti līdz 0.1 kg.

Svēršanu veic ganāmpulka pārraugs vai sertificēts kazu vērtētājs.

- Vaislai audzējamām jaunkazām no 6 mēnešu vecuma sertificēts kazu vērtētājs vizuāli novērtē eksterjeru, ja nav konstatētas izteiktas ģenētiski iedzimtas vai iegūtas (vērtējums 3) eksterjera kļūdas (13; 70; 75 kļūda no 3. tabulas) jaunkazas audzē vaislai.
- Ganāmpulka pārraugs vai sertificēts kazu vērtētājs audzējamām jaunkazām no 6 līdz 18 mēnešu vecumam nosaka dzīvmasu kg. Ja kazas ir sasniegušas 40 – 45 kg dzīvmasu, vai krūšu apkārtmērs ir ne mazāks kā 80 cm, kazas ieskaita vaislai audzējamo kazu grupā. Var uzsākt vaislas darbību. Svēršanā iegūtos dzīvmasu datus reģistrē MS Excel formāta sagatavotā produktivitātes uzskaites žurnālā (pielikums Nr. 1).
- Vaislas āžu grupā var iekļaut audzējamās āžas no 6 mēnešu vecuma.
- Pēc veiktā pēdējā ieraksta produktivitātes uzskaites žurnālā līdz tekošā gada 20. decembrim, datu apkopojumu elektroniski vai papīra formātā jāiesniedz Biedrībā, nosūtīt pa pastu vai uz e-pastu: info@latkaza.lv, latkaza@gmail.com
- Pēc pieprasījuma saimniecībām tiek sagatavots ganāmpulka izkopšanas plāns, apkopota statistiska informācija par ganāmpulka snieguma pārbaudēs apkopotajiem rādītājiem iepriekšējos gados, un tiek sagatavots plāns par sasniedzamiem snieguma rādītājiem turpmākajiem 5 gadiem.
- Populācijas un ganāmpulka snieguma pārbaudes rezultātu kopsavilkumi par gadu tiek publicēti Biedrības mājas lapā www.latkaza.lv sadaļā „Gada ziņojumi”.
- Sertificēts kazu vērtētājs eksterjera vērtēšanas datu reģistrēšanai izmanto sagatavotās veidlapas (pielikums Nr.2) un 20 dienu laikā pēc novērtēšanas eksterjera vērtēšanas rezultātus sagatavo MS Excel formāta veidlapā un nosūta Biedrībai uz e-pastu.

6.1. Snieguma pārbaudē vērtētās pazīmes

Kazu mātēm nosaka:

Atražošanas spējas, produktivitātes pazīmes un eksterjera lineāro vērtējumu:

- kazlēnu ieguve,
- kazlēnu saglabāšana līdz 50 dienu vecumam,
- kazlēna dzīvmasu (kg) pie dzimšanas,
- ātraudzību – kazlēna dzīvmasas pieaugums no dzimšanas līdz 50 dienu vecumam, g/dn,
- eksterjera pazīmes (ņemot vērā eksterjera lineārās vērtēšanas rezultātus),
- pēc datu uzkrāšanas arī dzīvmasas pieaugumu no dzimšanas līdz 120 dienu vecumam, g/dn

Kazu mātēs produktivitāti vērtē pēc kārtējās atnešanās.

Vaislas āžiem nosaka:

- eksterjera pazīmes (ņemot vērā eksterjera lineārās vērtēšanas rezultātus),
- pēcnācēju ātraudzību – kazlēna dzīvmasas pieaugums līdz 50 dienu vecumam, g/dn,
- pēc datu uzkrāšanas arī dzīvmasas pieaugumu no dzimšanas līdz 120 dienu vecumam, g/dn.

6.2. Kazu snieguma pārbaude

Kazlēnu dzīvmasas vērtību skala: dzīvmasa līdz 2,4 kg (1 – mazs), no 2,5 līdz 2,9 kg (2 – zem vidējā), no 3,0 līdz 3,5 kg (3 – vidējs), no 3,6 – 4,0 kg (4 – virs vidējā), no 4,1 kg (5 – liels)

Optimālā kazlēnu dzīvmasa pie dzimšanas:

- kaziņām 3,0 kg un vairāk,
- āzīšiem 3,3 kg un vairāk.

Optimālais dzīvmasas pieaugums 50 dienu vecumā g/dn:

- Kaziņām 150 – 170 g/dn;
- Āzīšiem 160 – 180 g/dn.

Vēlamais dzīvmasas pieaugums 120 dienu vecumā g/dn:

- Kaziņām 150 – 170 g/dn;
- Āzīšiem 160 – 180 g/dn.

Kazlēns dzimis – viens (1), dvīnis (2), trīnis (3) u.t.t.

Vaislas kazām:

- pēcnācēju vidējais dzīvmasas pieaugums (g) no dzimšanas (sver 24 stundu laikā pēc piedzimšanas) līdz 50 dienu vecumam vismaz 150 - 160 g/dn;
- veicot eksterjera lineāro vērtējumu (pēc atnešanās), nav konstatēta izteikta eksterjera „53” kļūda. Eksterjeru pazīmes novērtējums iekļaujas „optimālā” novērtējuma diapazonā (2. tabula);
- kazu mātes auglība: pēc pirmās atnešanās vismaz 100%, vecākā laktācijā auglība vēlama vismaz 150% un vairāk.

Vaislas āžiem:

- pēcnācēju vidējais dzīvmasas pieaugums diennaktī līdz 50 dienu vecumam vismaz 160 - 180 g/dn;
- veic eksterjera lineāro novērtējumu atbilstoši 6.3. punktā noteiktam. Eksterjera pazīmes novērtējums iekļaujas „optimālā” novērtējuma diapazonā (2. tabula).

Sasniedzot šķirnē optimālo 500 tīršķirnes vaislas dzīvnieku skaitu, vaislai izlasīs:

Vaislas kazu:

- dzimusi vismaz kā dvīne;
- dzīvmasa pie dzimšanas virs 3,3 kg;
- dzīvmasas pieaugums 50 dienu vecumā vismaz 170 g/dn,

Vaislas āzi:

- dzimis vismaz kā dvīnis;
- dzīvmasa pie dzimšanas virs 3,5 kg;
- dzīvmasas pieaugums 50 dienu vecumā vismaz 190 g/dn.

Dzīvnieki, kuri nav sasnieguši vēlamos snieguma rādītājus, Biedrības ciltsdarba speciālisti katru dzīvnieku izvērtē individuāli un iesaka – atstāt un audzēt vaislai vai audzēt nobarošanai.

6.3. Vaislas kazu un āžu eksterjera lineārās vērtēšanas metodika

Vaislas kazu un āžu eksterjera lineārā vērtēšana tiek veikta saskaņā ar spēkā esošiem MK noteikumiem *“Gaļas kazu pārraudzības un snieguma pārbaudes kārtība”*.

Vaislas kazu un āžu eksterjera lineāro vērtēšanu veic sertificēts kazu vērtētājs.

Vērtēšanas metodika:

Eksterjers ir ķermeņa ārējās formas, kuras liecina par dzīvnieku konstitūciju, veselību un ražošanas virzienu. Vēlamais eksterjera vērtēšanas periods ir vasaras un rudens sezonā. Laktējošām kazām kazlēni ir atšķirti, un tās ir labā miesas stāvoklī. Eksterjeru nosaka, novērtējot atsevišķas ķermeņa daļas: galvu, kaklu, muguru, krustus un kājas. Eksterjera formas ir nozīmīgas gaļas kazām, jo tās raksturo dzīvnieku atbilstību šim produkcijas virzienam. Vēlamas ir tādas eksterjera formas, kuras atbilst spēcīgas (stipras) konstitūcijas tipam: normāli veidota galva, ķermenim labi pieslēgts kakls, taisna mugura, plats un dziļš ķermenis, taisni krusti, pareiza kāju stāvotne.

Dzīvnieka eksterjeru vērtē vienu reizi mūžā no 6 līdz 36 mēnešu vecumam.

Dzīvnieku vecums, veicot eksterjera lineāro vērtēšanu:

Kazas vērtē:

No 6 mēnešu vecuma līdz 36 mēnešu vecumam.

Laktējošai kazai pirmo reizi eksterjera vērtēšanu veic pēc kazlēnu atšķiršanas ne ātrāk, kā 45. dienā.

Āžus vērtē:

No 6 mēnešu vecuma līdz 24 mēnešu vecumam.

Dzīvniekiem lineāri vērtē 15 eksterjera pazīmes (2. tabula) un norāda eksterjera kļūdas, izmantojot atbilstošus kodus (3. tabula). Sertificēts kazu vērtētājs kazu eksterjera vērtēšanas datu reģistrēšanai izmanto sagatavotās veidlapas (pielikuma veidlapa Nr.2) un 20 dienu laikā pēc novērtēšanas eksterjera vērtēšanas rezultātus sagatavo MS Excel formāta veidlapā un nosūta Biedrībai uz e-pastu.

Eksterjera lineārai vērtēšanai (lineārā metode) lieto punktu skalu no 1 līdz 9, kas balstās uz atsevišķu ķermeņa daļu vērtējumu, aptverot katras pazīmes galējo noviržu diapazonu. Pazīmes vērtē katru atsevišķi neatkarīgi no pārējām. Vaislas kazu un āžu novērtēšanā izmanto trīs pazīmju grupas.

Dzīvnieka tips: vērtē 4 pazīmes.

Ķermeņa forma: vērtē 7 pazīmes.

Muskulatūra: vērtē 4 pazīmes.

Katrai no vērtējamām pazīmēm ir savs optimālais novērtējums (2.tabula).

Eksterjera pazīmju lineārās vērtēšanas atslēga

Pazīme	Apraksts	Pazīmes vērtējums [minimālais novērtējums <i>optimālais</i> maksimālais novērtējums]	Apraksts
Dzīvnieka tips (T)			
Ķermeņa lielums (L)	Mazs	1-2-3-4-[5- 6 -7-8]-9	Ļoti liels
Ķermeņa garums (G)	Īss	1-2-3-4-[5-6- 7 -8]-9	Ļoti garš
Ķermeņa platums (P)	Šaurs	1-2-3-4-5-[6-7- 8]-9	Ļoti plats
Ķermeņa dziļums (D)	Sekls	1-2-3-4[-5- 6 -7-8]-9	Ļoti dziļš
Ķermeņa forma (F)			
Pleci (P ₁)	Vāji sietas lāpstiņas	1-2-3-4-5-6-[7-8- 9]	Stingras
Krūtis (K)	Šauras	1-2-3-4-5-6-[7-8- 9]	Platas
Mugura (M)	Ieliekta	1-2-3-[4-5- 6 -7-8]-9	Izliekta
Gurni, krustu daļa (K ₁)	Šauri	1-2-3-4-5-6-[7-8- 9]	Plati
Kājas no lec. loc.d.			
Pakaļkājas (K ₂) sānskatā	Taisnas	1-2-3-[4-5- 6 -7]-8-9	Zobenveida
Vēzīši (V)	Mīksti	1-2-3-4-[5- 6 -7-8]-9	Stāvi
Nagi (N)	Izvērsti	1-2-3-4-5-6-[7-8- 9]	Cieši kopā
Muskulatūra (MU)			
Pleci (PL)	Šauri	1-2-3-4-5-6-[7-8- 9]	Plati
Krūtis (KR)	Šauras	1-2-3-4-5-6-[7-8- 9]	Platas
Mugura (M ₁)	Šaura	1-2-3-4-5-6-[7-8- 9]	Plata
Skausts (S)	Šaurs	1-2-3-4-5-6-[7-8- 9]	Plats

Dzīvnieki, kuru eksterjera lineārais vērtējums neatbilst optimālam vērtējumam (2. tabula), tiek izvērtēti atkārtoti gada laikā, lai pieņemtu lēmumu par izmantošanu vai brāķēšanu turpmākai vaislas darbībai.

Pie dzīvnieku vērtēšanas visas konstatētās (3. tabula) eksterjera kļūdas tiek uzskaitītas eksterjera vērtēšanas veidlapā (pielikums Nr.2). Katru eksterjera kļūdas izteiktības pakāpi novērtē ar punktiem no 1 līdz 3. Ar 1 punktu novērtē vāji izteiktu, ar 2 – vidēji, ar 3 – stipri izteiktu eksterjera kļūdu (3. tabula).

3.tabula

Eksterjera kļūdas un to kodi

Kļūdas kods	Ķermeņa nosaukums	Kļūdas nosaukums	Kļūdas kods	Ķermeņa nosaukums	Kļūdas nosaukums
10	Galva	Gara, pārsmalcināta	50	Tesmenis, pupu formas	Zems tesmenis
11		Plata, rupja	51		Lieli, resni pupi
12		Taisns vai ieliekts deguns	52		Īsi pupi (īsāki par 5 cm)
13		Nepareizs sakodiens	53		Papildpupi: āzim (dubultie pupu aizmetņi) kazām (saišķveida)
14		Netipiska ragu forma	54		Šķelts V pupa gals

15		Nepareizas auss formas	60		Šaura mugura
20		Īss kakls	61		Īsa mugura
21		Šaurs, maz muskuļots kakls	62	Mugurkauls	Izliekta mugura (karpveida)
22		Garš	63		Ieliekta mugura
23	Kakla, plecu daļa	Iežmauga aiz lāpstiņām	70		Satuvinātas lecamās locītavas (X)
24		Vāji sietas lāpstiņas	71		Mucveida kāju forma
25		Šauri, saspiesti pleci	72	Kāju stāvotne	Zobenveida kāju forma
30		Pacelta astes sakne	73		Plati, izvērsti nagi
31		Nolaidena astes sakne	74		Gaiša nagu krāsa
32		Šķība astes sakne	75		Mīksti vēzīši
33		Jumtveida krusti			
34		Izvirzījies krusta kauls			
40		Neattīstīti sēklinieki			
41		Nesimetriski, lieli vai mazi, kriptorhisms			
42		Noslīdējis prepūcijs			
43		Sēklinieku maisiņu kroka vairāk kā 5 cm			

7. Vaislas āža un vaislas materiāla sertifikācijas kārtība

Vaislinieka un vaislas materiāla izmantošanas sertifikātu reģistrē un izsniedz saskaņā ar spēkā esošiem MK noteikumiem „*Liellopu, cūku, aitū, kazu un zirgu vaislinieku un to vaislas materiāla sertifikācijas kārtība*”.

Vaislinieku var sertificēt:

- 1) Ir uzņemts vai atbilst uzņemšanai Ciltsgrāmatas pamatdaļā.
- 2) No 6 mēnešu vecuma, ir sasniedzis vismaz 40 kg dzīvmasu, vai krūšu apkārtmērs ir ne mazāks kā 80 cm, dzīvnieka dzīvmasu (kg) nosaka ganāmpulka pārraug vai sertificēts kazu vērtētājs.
- 3) Lineāro eksterjera vērtējumu un eksterjera kļūdu novērtējumu veic sertificēts kazu vērtētājs. Eksterjerā nav konstatētas izteiktas ģenētiski iedzimtas vai iegūtas eksterjera kļūdas - vērtējums 3 (13; 40; 41; 53; 70; 75 kļūda no 3. tabulas).
- 4) Āzis ir iepirkts, un to paredzēts izmantot saskaņā ar Audzēšanas programmu.
- 5) Sertificējot vaislinieku, ja tas atbilst vecumam, tēva snieguma rādītāji atbilst 6.2. nodaļā izvirzītiem kritērijiem, bet pašam nav snieguma pārbaudes vērtējums par pēcnācēju produktivitāti – vaislas darbībai ir teritoriāls ierobežojums (izmanto tikai ar Biedrību iepriekš saskaņotā ganāmpulkā/novietnē). Ierobežojums saglabājas, līdz iegūst pēcnācēju snieguma pārbaudes rādītājus. Ja vaislinieku, kuram vaislas darbībai ir reģistrēti teritoriālie ierobežojumi, vēlas pārvietot uz citu snieguma pārbaudes ganāmpulku/novietni, tad par pārvietošanu iepriekš jāsaskaņo ar Biedrību.
- 6) BIOR veikto veterināro izmeklējumu testēšanas pārskata rezultāti uz kazu artrīta – encefalīta slimību reģistrēti LAD reģistrā vai iesniegti Biedrībā. Ja dzīvniekam pēc sertifikācijas dzīves laikā

ir konstatēts pozitīvs rezultāts uz kazu artrīta - encefalīta slimību, sertifikātu neizsniedz vai nepagarina.

Sertifikāta izsniegšana un tā derīguma termiņa pagarināšana.

Vaislinieka izmantošanas sertifikātu izsniedz šķirnes kazu audzētāju Biedrība. Sertifikāta derīguma termiņu nosaka uz laiku, kas nav mazāks par 2 gadiem, vai uz pārbaudes laiku, kurā iegūst vaislinieka pēcnācēju snieguma pārbaudes rezultātus.

Lai saņemtu vaislinieka izmantošanas sertifikātu, vaislinieka īpašnieks iesniedz Latvijas kazkopības biedrībai:

- 1) Iesniegumu "Vaislinieka izmantošanas sertifikāta" saņemšanai.
- 2) No ārzemēm iepirktajiem vaisliniekiem Zootehniskā sertifikāta kopiju. Biedrība pēc iesnieguma saņemšanas mēneša laikā izvērtē saņemtos dokumentus un reģistrē vaislinieka sertifikātu, vai paziņo par atteikumu.
- 3) Audzēšanas programmā noteikto veterināro izmeklējumu rezultātus uz kazu artrīta - encefalīta slimību vai veterināro izmeklējumu kopiju, vai veselības sertifikāta kopiju, ja vaislinieks vai vaislas materiāls iepirkts citā valstī.

Sertifikāta pagarināšana:

Lai pagarinātu vaislinieka izmantošanas sertifikāta derīguma termiņu vai saglabātu sertificēta vaislinieka statusu (pēc maksimālā termiņa beigām), mēnesi pirms sertifikāta derīguma termiņa beigām iesniedz Biedrībai:

- 1) Iesniegumu "Vaislinieka izmantošanas sertifikāta" pagarināšanai.
- 2) Audzēšanas programmā noteikto izmeklējumu rezultātus uz kazu artrīta - encefalīta slimību.

Ja vaisliniekam pie atkārtotiem izmeklējumiem uz kazu artrīta - encefalīta slimību ir pozitīvs rezultāts, vaislinieka izmantošanas sertifikātu nepagarina.

Ja vaislinieka pēcnācēju snieguma rādītāji atbilst Audzēšanas programmā noteiktajām prasībām, pēcnācējiem nav konstatētas stipri izteiktas ģenētiski iedzimtas vai iegūtas eksterjera pazīmju kļūdas, Biedrības speciālists pagarina sertifikāta derīguma termiņu vēl uz 5 gadiem, saglabājot pirmajā reizē izsniegtā sertifikāta numuru.

- Biedrības speciālists neizsniedz sertifikātu vai nepagarina tā derīguma termiņu, ja netiek ievēroti šajā programmā un attiecīgajos MK noteikumos minētie nosacījumi.
- Biedrības speciālists septiņu dienu laikā pēc sertifikāta izsniegšanas LAD datu bāzē ievada informāciju par izsniegtajiem vaislinieku un to vaislas materiāla sertifikātiem, vai sertifikātu derīguma termiņa pagarināšanu vai saglabāšanu.
- Atsevišķos gadījumos ir pieļaujama atkāpe par vaislinieku sertificēšanu, neievērojot izvirzītos kritērijus (vaislinieka un viņu vecāku individuālie snieguma kritēriji un eksterjera novērtējums).

Atkāpe ir šādos gadījumos:

- 1) pie pirmreizējās sertifikācijas nav iegūti snieguma rādītāju dati par pēcnācējiem,
- 2) ja nepieciešams saglabāt neradniecisku vaislinieka līniju,
- 3) importētam vaisliniekam, ja Zootehniskā sertifikātā vai Izcelsmes sertifikātā nav norādīta produktivitātes informācija par vaislinieka vecākiem,
- 4) līdz pēcnācēju novērtējumam vaisliniekam ir piešķirts pārbaudāmais statuss, un ir noteikti teritoriāli ierobežojumi izmantošanai vaislas darbībā,

- 5) ja vaislinieka vecāku snieguma rādītāji atbilst noteiktiem kritērijiem, bet pēc pirmreizējas sertifikācijas nav iegūti dati par vaislinieka pēcnācējiem, vaisliniekam tiek pagarināts sertifikāts ar teritoriāliem ierobežojumiem

8. Ciltsgrāmatas kārtošanas metodika

Ciltsgrāmatas nosaukums: „BK”

Šķirnes kods: ”8”

Ciltsgrāmatu kārto: Latvijas kazkopības biedrība saskaņā ar Dzīvnieku audzēšanas Regulu (ES) 2016/1012 un spēkā esošiem MK noteikumiem „*Liellopu, cūku, aitu, kazu un zirgu šķirņu ciltsgrāmatas un krustojuma cūku ciltsreģistra kārtošanas noteikumi.*”

Ciltsgrāmata ir informācijas krājums par dzīvnieku izcelšanos, snieguma rezultātiem un ciltsvērtību. Ciltsgrāmatā ieraksta tikai Ciltsdarba/Audzēšanas programmā iekļautos dzīvniekus un to pēcnācējus, kuri izaudzēti saskaņā ar Biedrības Ciltsdarba/Audzēšanas programmu un atbilst Ciltsgrāmatas noteiktiem rādītājiem.

Ciltsgrāmatu izmanto:

- ciltsdarba sasniegumu analīzei,
- turpmāko ciltsdarba uzdevumu noteikšanai un veikšanai,
- ciltsdokumentācijā snieguma datu ticamības pārbaudei.

Lai dzīvnieku ierakstītu Ciltsgrāmatā, tiek pārbaudīta izcelsmes informācija LAD datu bāzē un, ja nepieciešams, pēc Biedrības arhīvā esošajiem vai īpašnieka iesniegtajiem Izcelsmes sertifikātiem, ciltskartīņas, Zootehniskā sertifikāta vai citiem dokumentiem.

Ciltsgrāmata dalās pamatdaļā **A** un papilddaļā **B**.

Pamatdaļu (A) iedala A₂ un A₁.

Pamatdaļā (A) uzņem dzīvniekus, kuri atbilst vienai no sekojošajām prasībām:

1) to vecāki un vecvecāki ierakstīti tās pašas šķirnes Ciltsgrāmatas pamatdaļā.

2) **Atkāpe.** Uz pamatdaļu var paaugstināt sieviešu kārtas dzīvniekus:

2.1.) kuru priekšteces (M, MM) ir ierakstītas Ciltsgrāmatas papilddaļā, bet (T, TT un MT) ir ierakstīti pamatdaļā. Ir vērtējums, kaza atbilst šķirnes raksturojumam (programmas 2. nodaļa). (Regulas II. Pielikuma I. daļas III. Nodaļas 1. punkta ((a) apakšpunkta (i) un (ii) punkts);

2.2.) ārzemju izcelsmes vaislas dzīvniekiem, ja dzīvnieks ievests no ārvalstīm līdz 31.10.2018. gadam, ir izsniegts Izcelsmes sertifikāts/apliecinājuma dokuments vai citi ciltsdokumenti.

No 01.11.2018. gada ievestiem dzīvniekiem ir atzītas šķirnes audzētāju organizācijas izdots Zootehniskais sertifikāts.

Vaislas kazas:

A₁ daļā ieraksta vaislas kazu mātes, ja vienā no pārraudzības/snieguma pārbaudes gadiem viņas pēcnācēju vidējais dzīvmasas pieaugums līdz 50 dienu vecumam ir vismaz 160 g/dn,

A₂ daļā uzņem vaislai audzējamās jaunkazas no 6 mēnešu vecuma.

A₂ daļā uzņemtās kazas var paaugstināt uz **A₁** daļu, ja pēcnācēju snieguma rādītāji vienā no pārraudzības gadiem dzīvmasas pieaugums atbilst **A₁** prasībām.

Vaislas āži:

A₁ sadaļā ieraksta vaislas āžus, ja dzīvmasas pieaugums no dzimšanas līdz 50 dienu vecumam, ir vismaz 170 g/dn.

A₂ daļā uzņem vaislas āžus no 6 mēnešu vecuma.

A₂ daļā ieraksta tos vaisliniekus, kuru vecāki un vecvecāki ir bijuši iekļauti Ciltsdarba programmas realizācijā iepriekšējā laika periodā pēc 2008. gada. Vaislinieka vecākiem un vecvecākiem, kuri dzimuši Latvijā, Biedrībā ir informācija par produktivitātes rādītājiem. Vaislinieka šķirnes asinības sastāvs LAD sistēmā aprēķināts ne mazāk kā BK 93,75%.

Minimālās prasības dzīvnieku reģistrēšanai Ciltsgrāmatas pamatdaļā
(Regulas II. Pielikuma I. daļas III. Nodaļas 1. punkta ((a) apakšpunkta pēdējā rindkopa)

4. tabula

Sieviešu un vīriešu kārtas dzīvnieks	Tēvs pamatdaļā	Tēva tēvs pamatdaļā	TTT pamatdaļā
			TTM pamatdaļā
		Tēva māte pamatdaļā	TMT pamatdaļā
			TMM papilddalā
	Māte pamatdaļā (paaugstināta saskaņā ar a) i) un ii) punktu)	Mātes tēvs pamatdaļā	MTT pamatdaļā
			MTM pamatdaļā
		Mātes māte papilddalā	MMT pamatdaļā
			MMM papilddalā

Papilddalā (B) uzņem sieviešu kārtas vaislas dzīvniekus, kuri atbilst vienam no nosacījumiem:

- 1) Ja dzīvnieka abi vecāki ir iekļauti pārraudzības vai snieguma pārbaudē, tēvs ierakstīts vai atbilst ierakstīšanai pamatdaļā, māte reģistrēta Ciltsgrāmatas papilddalā. Kazai tiek veikta snieguma vai produktivitātes pārraudzības pārbaude.
- 2) Ja dzīvniekam ir šķirnes apzīmējums un ir reģistrēti produktivitātes rādītāji, kazai zināma izcelsme vismaz vienā priekšteču paaudzē (māte un tēvs), atbilstoši spēkā esošiem MK noteikumiem, „*Liellopu, cūku, aitu, kazu un zirgu šķirņu ciltsgrāmatas un krustojuma cūku ciltsreģistra kārtošanas noteikumi*” 9. punktam, tēvs uzņemts Ciltsgrāmatas pamatdaļā (A). Dzīvniekam šķirnes asinība BK ne mazāk kā 50%.

Dzīvnieks atbilst Regulas II. Pielikuma I. daļas II. Nodaļas nosacījumiem.

Šķirnes populācijai Ciltsgrāmata Latvijas teritorijā atvērta 2008. gada 20. novembrī pamatojoties Šķirnes dzīvnieku audzētāju organizāciju atbilstības vērtēšanas komisijas protokols Nr.5 par „Ciltsdarba programma Būru šķirnes kazām” apstiprināšanu.

Līdz 2020. gada 2. ceturkšņa beigām Ciltsgrāmatas nosaukums „G”.

Programmas grozījumu izstrādē piedalījās Biedrības ciltsdarba speciālisti:

Mg.agr. Kristīne Piliena, Vizma Garkalne, Būru šķirnes kazu audzētāji un ganāmpulka pārraugi.

BŪRU ŠĶIRNES KAZU PRODUKTIVITĀTES ŽURNĀLS

Uzskaites gads:

Ganāmpulka īpašnieks:

Ganāmpulka reģistrācijas nr:

Novietnes reģistrācijas nr:

KAZAS identifikācijas nr.	Vaislinieka identifikācijas nr.	Lecināšanas datums/ periods	Atnešanās datums	1× svēršana pie dzimšanas			2× svēršana (40-60 dienu vecumā) Koriģētais uz 50 dienu vecumu				3× svēršana (110-130 dienu vecumā) Koriģētais uz 120 dienu vecumu
				ident. Nr	dzimums (S, V)	dzīvmasa pie dzimšanas, kg	svēršanas datums	dzīvmasa, kg,	koriģētā dzīvmasa, 50 dienās, kg	dzīvmasas pieaugums, g	dzīvmasa, kg

Pārbaugs:

Vārds, uzvārds

Sertifikāta/apliecības Nr.

Paraksts

Vērtēšanas datums _____

BŪRU ŠĶIRNES KAZU EKSTERJERA VĒRTĒŠANAS VEIDLAPA

Dzīvnieka ID	Tēva ID	Dzimums	Dzīvnieka tips				Ķermeņa forma							Muskulatūra				Dzīvmasa, kg	Eksterjera kļūdas
			L	G	P	D	P1	K	M	K1	K2	V	N	PL	KR	M1	S		

Ganāmpulka Nr.

Novietnes Nr.

Ganāmpulka īpašnieks

Vērtēšanas eksperts

Vārds Uzvārds:

Sertifikāta Nr.:

Paraksts: